

Colm Tóibín: un irlandès darrere les passes de Henry James

El segell editorial Amsterdam edita en català ‘Mares i fills’, un recull de contes de Colm Tóibín amb diversos relats situats a Catalunya. Aquest irlandès enamorat de Barcelona és una de les veus més respectades de la literatura anglosaxona actual.

Per Àlex Milian / @alexmilianbeser

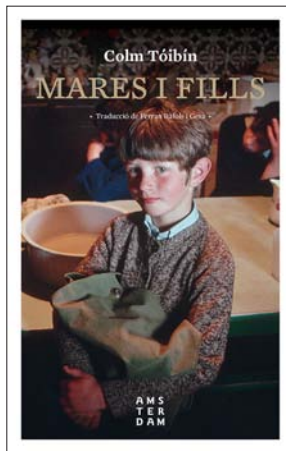
“Aquella nit, ningú no anava borratxo, ni hi havia alcohol al pis, cosa que em va sorprendre. A Irlanda, si mai es fes una orgia —cosa que el 1975 era impensable—, tothom s’hauria hagut d’emborratar primer per després fer veure que res d’allò no estava passant. A l’orgia del pis de l’àtic de la plaça Reial tots vint vam quedar ràpidament en una nuesa rampant”. És una observació de l’escriptor irlandès Colm Tóibín en un dels contes (“Barcelona, 1975”), del volum de relats que l’editorial Amsterdam acaba de publicar amb traducció al català de Ferran Ràfols i Gesa, *Mares i fills*. Aquest volum incorpora, en realitat, contes procedents de dos volums diferents de relats de Tóibín. Uns quants, com el mateix “Barcelona, 1975”, pertanyen a *The empty family* (Londres, 2010) i d’altres del *Mothers and sons*, de 2006 —tot i que no tots els contes d’aquest *Mares i fills* original són en el volum editat per Amsterdam.

Tot i això, el volum és molt benvingut perquè referma la intenció de l’editorial de traduir al català les obres d’un autor encara massa poc conegut per la seva qualitat. De Tóibín, fa nou anys, només s’havia traduït el seu *Homenatge a Barcelona*, una guia personal i autobiogràfica de la ciutat editada per Columna el 2003 i la novel·la *Un*

llarg hivern (La Campana, 2007). Malgrat aquesta estreta relació amb Catalunya —no només és sovint el seu escenari literari, sinó que hi ha viscut llargues temporades i té una casa al Pallars—, les obres de Tóibín no van començar a ser publicades regularment fins que va nàixer el segell Amsterdam (d’Ara Llibres) i va traduir *Brooklyn*, una novel·la sobre l’emigració d’una jove irlandesa a aquell barri de Nova York (EUA).

El traductor de les obres de Tóibín per Amsterdam és Ferran Ràfols i Gesa, que el 2010 escrivia sobre *Brooklyn* al seu blog personal, *La màquina de fer llibres*: “*Brooklyn* és un llibre que comença amb parsimònia, amb una prosa precisa i plena d’amor pels detalls que poc a poc va fent que la història prengui densitat i que desemboca en l’esclat sord però

intens de l’última part. A parer meu —afegia el traductor—, el gran mèrit de la novel·la és justament aquesta capacitat de créixer, de fer que el personatge de l’Eilis i les circumstàncies que l’envolten guanyin pes amb el pas de les pàgines fins a un final que arriba a semblar inexorable”. Ràfols hi afegeix encara un detall sobre la novel·la: “La veu narradora —que espero haver sabut recrear fidelment— segueix l’Eilis en tot moment, en reflecteix els pensaments i els dubtes, les sensacions i els sentiments amb una claredat meridiana.

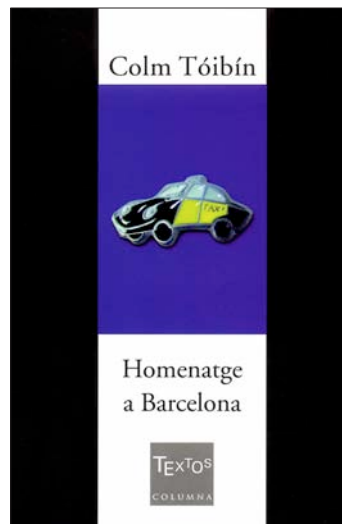
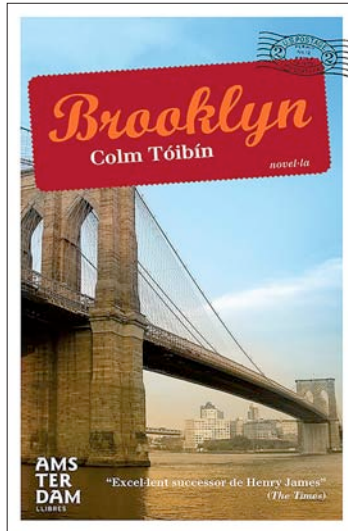
→ Una tercera persona que a estones arriba al grau d'intimitat d'una primera.

Tóibín és d'aquells autors que saben situar el lector físicament en l'espai de la ficció. Com George Simenon, Tóibín és molt hàbil i eficient ubicant els personatges i sense que el lector pràcticament s'adoni de la complexitat del procés. *Brooklyn* hi conté molts exemples: "L'Eilis tenia un manual de sistemes a la falda, i darrere seu, a la taula, hi havia el llibre major en què havia apuntat, a les corresponents columnes de dèbit i crèdit, les operacions diàries d'una empresa".

A l'estudi introductori de *Mares i fills*, Andreu Jaume també fa una lloança de *Brooklyn*: "No tan sols conté tot l'univers narratiu de Tóibín, sinó que està narrat amb una habilitat realment portentosa. La morositat amb què avança l'acció, gairebé sense que el lector sàpiga de quina manera s'involucra en els esdeveniments, submergint-se en un clima moral que es va enfosquant imperceptiblement, és un exemple admirable de construcció i dosificació temporal. (...) Colm Tóibín ja era l'amo absolut de tots els seus recursos".

Brooklyn és, per molts, la culminació d'una obra intensa i coherent, que biogràficament té un peu instal·lat sobre Catalunya, on l'autor va arribar uns mesos abans de la mort del dictador i s'hi va passar gairebé tres anys: "Recordo la humilitat estranya d'aquell primer setembre a la ciutat. Recordo les olors rànies i el soroll continu de les persianes metàl·liques que pujaven i baixaven. Recordo el soroll dels cotxes i de les motos que reverberava contra els antics edificis de pedra, les petjades i les veus que ressonaven en els carrers. Era l'any 1975, dos mesos abans de la mort del general Franco. Jo tenia vint anys i acabava d'arribar a Barcelona". Així comença el seu *Homenatge a Barcelona*, una de les seves primeres obres, escrita el 1990 i sense traducció al català fins al 2003.

Per altres autors la millor obra de Tóibín és la que va guanyar el Premi Booker el 2004, *The Master*, una novel·la sobre l'autor que més respecta i aquell amb el qual ha estat comparat per crítics de *The Times* o *The Guardian*: Henry James. Una novel·la que encara no té traducció al català, a pesar de la dedicació d'Amsterdam, que en l'última dècada ha traduït les seves últimes novel·les: *La casa dels noms* (publicada originalment

Brooklyn, primera novel·la traduïda per Amsterdam al català (el 2010). Fins a aquell moment només s'havien traduït *L'homenatge a Barcelona* (Columna, 2003), a sota, i *Un llarg hivern* (La Campana, 2007).

el 2012), *Nora Webster* (el 2014) i *El testament de Maria* (el 2017).

Contes i novel·les

Mares i fills és un recull de contes impactants però no és una literatura amable ni un volum per llegir als nebots en una xafogosa tarda d'estiu. Tóibín escarba en els racons més incòmodes i hi projecta llum però també ombres. Desperta reaccions però provoca preguntes.

Malgrat el títol —i potser perquè s'hi apleguen relats de dos volums diferents, no sempre hi ha una mare i un fill. Moltes vegades hi són però no s'hi arriben a trobar: alguns cops és l'absència de la mare o del fill allò que té més importància que la seva presència real.

Tóibín s'assembla a Henry James en la distància que pren respecte als personatges. No els jutja. Explica sovint què pensen i què creuen que pensen els altres d'ells mateixos però no acostuma a prendre partit.

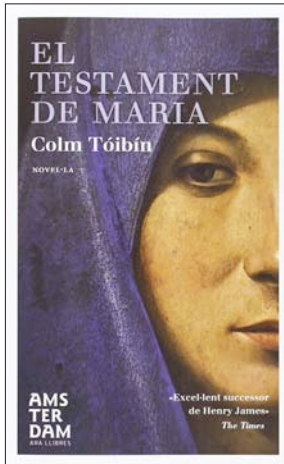
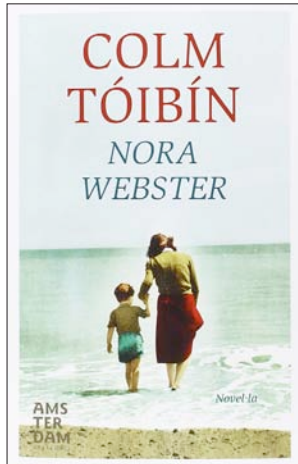
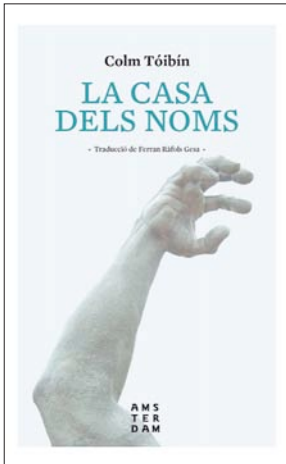
Sovint els personatges protagonistes de Tóibín viuen pendents d'una part oculta del seu present o el seu passat, de manera que sempre hi ha una lluita interna —de vegades explícita, de vegades tot just suggerida— i el lector viu pendent de la decisió del personatge —o de si n'arribarà a prendre alguna, de decisió, o si deixarà que l'arrossequin els esdeveniments.

L'homosexualitat —l'autor ha parlat sempre obertament de la seva condició sexual— és present en alguns dels contes, i protagonista en dos dels tres relats de *Mares i fills* que tenen Barcelona com a escenari: l'esmentada "Barcelona, 1975" i "El carrer". L'altre és "La nova Espanya".

A "Barcelona, 1975", la ciutat mateixa de Barcelona —tota la joventut, si més no— també s'ocultava per fer la seva vida al marge de la política de la dictadura: "Durant aquells mesos, que van ser crucials en la història d'Espanya, de tant en tant em va cridar l'atenció la indiferència de la gent per tot el que no fos l'esfera privada, que els joves habitaven amb gran intensitat. Els llibres que llegies, els amics que coneixies, els amants amb qui dormies, la música que escoltaves, vet aquí el que comptava, aquella tardor a Barcelona. La desintegració del vell i el seu règim era una mena de corrent de fons invisible".

TÓIBÍN VA VIURE A BARCELONA DEL 1975 AL 1978 I TÉ UNA CASA AL PALLARS, ON ES PASSA L'AGOST ESCRIVINT

El segell editorial Amsterdam ha publicat les tres últimes novel·les de Tóibín, a més del recull de contes de 'Mares i fills'

“El carrer” narra l’arribada d’un immigrant pakistanès a Barcelona i la progressiva i subtil sortida de l’opressiva atmosfera en la qual es veu immers quan s’hi instal·la. Alguns crítics assenyalen aquest conte com un dels més reeixits de Tóibín.

Molt encertadament, l’assagista i novel·lista nord-americà Pico Iyer escriu a *The New York Times*, a propòsit del conte “Un treball d’estiu”, que “moltes d’aquestes històries tenen l’aire espantat d’una cançó solitària de Springsteen”.

En canvi, d’altres crítics, com el periodista i escriptor Patrick Ness, el prefereixen com a novel·lista, segons revelava a la seva crítica al *The Guardian*: “Les dues novel·les anteriors de Tóibín van ser preseleccionades per al premi Booker i, amb *The Master*, va fer un retrat tan exquisit de Henry James que va aconseguir allò impossible, que em tornés a llegir *Retrat d’una dama*. Hi ha algunes històries excel·lents a *Mothers and sons* i moments de concisió i introspecció preciosos, però Tóibín de vegades sembla incòmode en els límits del format breu. (...) És un escriptor subtil, intel·ligent i profundament sentit, i pot ser simplement que el llenç que millor s’adapta a la seva forma d’escriure és el més gran”.

El volum de *Mares i fills* es tanca amb un conte publicat a *The New Yorker* el 4 de març de 2003 i també té un escenari català: L’acció d’“Estiu del 38” passa en

un poble del Pallars sense identificar, tot i que l’autor ha indicat que es tracta de la Pobla de Segur (Pallars Jussà) i que la història es basa en una escena real que un historiador local va explicar a Tóibín. Es tracta —en la realitat— de la trobada entre una veïna del poble i un antic soldat franquista cinquanta anys després que mantinguessin una relació secreta —i temporal— que tots dos recorden. El conte explica una altra cosa.

Tóibín apareix en la majoria de llistats dels millors literats del panorama anglosaxó actual, per les seves novel·les i pels seus contes. Ha signat tot de manifestos a favor del dret dels catalans a l’autodeterminació (com el “Let’s catalans vote”) i parla el català amb fluïdesa: “Quan vaig començar a aprendre català, el 1976 —explica a *Homenatge a Barcelona*—, no el necessitava només per seguir les converses als sopars, sinó per saber què cridava la gent al carrer, per llegir les pintades a les parets. Aquell any, la llengua que havia estat preservada per les classes mitjanes de la ciutat i que, d’ençà de la Guerra Civil, s’havia fet servir, majoritàriament, a casa, va sortir al carrer amb empena”.

El mateix Tóibín afirma que, cada any, al mes d’agost, quan els altres es cremen a la platja, ell es retira a la seva casa del Pallars i es tanca a escriure al despatx. Cada agost. ●

#Nou Temps

EL PRIMER SETMANARI EN CATALÀ

EL NOSTRE, EL TEU!

www.eltemps.cat

FES-TE'N SUBSCRIPTOR

a subscripcions@eltemps.cat
o telefona al 902 131 025